31.

Σὺν Θεῷ

DISPUTATIO MEDICA INAUGURALIS

DE

PETECHIIS,

Quam

JUSSU ET AUTHORITATE

Gratioſiſſimi FACULTATIS MEDICÆ

COLLEGII

IN ILLUSTRI CHRISTIAN.

ALBERTINA HOLSATORUM

Sub Præſidio

JOH. DANIELIS MAJORIS,

VRATISLAVIENSIS,

PRO LICENTIA

Summum in Arte Medica Gradum impetrandi

Publicæ Philiatrorum ventilationi

exponit

JOHANNES PHILIPPUS Förtſch/

Werthemiâ Francus.

Die Octobr. in loco, horisque conſuetis,

Anno MDCLXXXI.

KILONI,

Literis JOACHIMI REUMANNI, Typogr. Acad.

1681.

I. N. J.

PEtechiarum Naturam, B. L. paucis hiſce pagellis pro viribus enucleatam exhibere animus eſt, macularum ſcilicet illarum purpurearum, hiſce in oris quotannis ferè maximum timorem incutientium, cum febre tali, quam Campanella ipſe non pro remedio, ſed morbo graviſſimo habiturus ſit.

Contendit hic *l. 7. medic. c. 2. art. 1.* nullam febrim eſſe morbum, ſed remedium contra morbos. Quantum bone Deus paradoxon! Ipſe quidem Hippocrates teſte Joh. Ant. van der Linden *in Sel. med. Ex. 6. §. 59.* octies ſalutem arceſſit à febre, in aphoriſmis, ſæpiùs alibi, & teſtatur experientia, eam quandoque remedii Naturam induere, præſertim in affectibus ſoporoſis, ſpaſmo, tetano &c. Sed ex earum cenſu hanc noſtram non eſſe patebit ex ſequentibus: hæc enim

----- --- Intimas ſæva vorat
Penitus medullas, atque per venas meat
Viſceribus ignis merſus & venis latens,
Ut agilis altas flamma percurrit trabes.

ut Senecam Hippolyto a. 2. de amore loquentem huc transferam,

Ignis hic microcoſmicus quo mitior ſub favillis quaſi latens, externo quidem aſpectu videtur, eò magis comes ejus individuus, malignitas ſcil. in vitæ theſaurum furit, ſpiritus proſternit, atque vires exhaurit. Cujus rei cauſas unà cùm remediis inveſtigaturus DEUM benigniſſimum, qui nos percutit & ſanat, ardentibus invoco precibus, mentem mihi dirigat & calamum, quo morbi obſcuri clare detegam veſtigia ad mortem & celeriter & certò plerumque ducentia.

§. I.

Petechiæ, licet nihil aliud ſint quàm maculæ iſtæ purpureæ in febribus peſtilentibus & malignis in toto corpore præcipue in lumbis, pectore & dorſo apparentes, Synechdochicâ tamen quadam locutione ſubintelligitur febris ipſa, quemadmodum variolarum, morbillorum & aliorum affectuum nomina uſurpari cernimus, dum pravam valetudinem ab eo, quod potiſſimum in ſenſus incurrit, denominamus.

§. II.

Dicuntur *petechiæ* quaſi *peſtichiæ* à peſte, cujus naturam ratione veneni & contagii æmulantur. Quod nomen Itali ipſis primùm indidere. Scribit enim Fracaſtorius 1505. & 1528. in Italia has febres primùm apparuiſſe, & antiquis incognitas fuiſſe.

§. III.

Vocantur vulgò etiam *puncticulæ*, quia punctibus aut morſibus pulicum ſimiles ſunt. *Lenticulæ* à ſimilitudine lentium. *Purpuræ*, quia utplurimum colorem purpureum

um obtinent; interdum tamen ſub alia colorum ſpecie apparent. Hinc febres petechiales, puncticulares, lenticulares, purpuratæ &c. German. Das Fleck-Fieber/ die Sprinckeln.

§. IV.

Notandum tamen, prædicta nomina interdum nonnihil generaliùs ſumi, nempe pro omnibus maculis pulicum morſibus ſimilibus, etiam iis, quæ ſolùm à ſanguinis fervore & naturæ robore oriuntur, quas Hippocrati notas fuiſſe, & peculiari nomine à Zac. *in obſ. admir. l.3. obſ. 14.* *Culiculares* febres vocari, teſtatur Jonſton. *iu Syntagm. p.3. l. 2. tit. 7. cap. 2.* quarum exempla quædam habet Foreſt. *l. 6. obſerv.* Ita & purpuræ vox interdum ſignificatione quadam generaliſſima omnes maculas rubeas, etiam in cæteris malignis aut non malignis, præſertim in morbi progreſſu interdum apparentes denotat, v. gr. quando in Infantibus à lacte calidiori oriuntur, ubi elevantur & extuberant pori cutis, cum rubore, inſtar cutis anſerinæ; Lipſienſes & finitimi Saxones vocant purpuras.

§. V.

Petechiæ quando apparent cum ſymptomatibus infra notandis, juxta Riverium febris peſtilentis indicium præbent certiſſimum, hinc ψδδο peſtis, Semipeſtis non immeritò dicitur hæc febris.

§. VI.

Quamvis quidam putent, Græcis has febres olim incognitas fuiſſe, alii tamen dicunt, has maculas eſſe illa

 κω-

κανόπων ἀναδέιγματα & ἐκθύματα de quibus Hippocr. in Epidem. loquitur, quibus Riv. in prax. contrarius eſt, ajens: ea Hippocr. ἐκθύματα apparere quoque interdum in febribus peſtilentialibus, habere tamen eminentiam & eſſe de genere tumorum, qui ad ſuppurationem vel exulcerationem quandoque deveniunt. Quod quidem de quibusdam locis Hippocr. verum eſt, aſt maculas quæ fullonem Phreneticum 8. die cum graviſſimis ſymptomatibus invaſerant *l. 5. Epid.* non immeritò ad petechias refert Jonſtonius. Puto igitur hunc morbum eſſe unum ex iſtis, qui & nobis & veteribus fuit familiaris, formam tamen ſuam quodammodo mutavit, & nunc ſub alia ſpecie ſe prodit, adeo ut novus putetur. Tripliciter enim novi morbi dici poſſunt 1. modo prædicto 2. ſi nullo prorſus modo in regione quadam antea graſſati fuerint 3. qui alibi quidem deprehenſi, apud nos autem nunquam viſi, tandem verò ad nos invecti, ut optimè notat Sebizius *in Man. Med. pr. p. 9. c. 2.*

§. VII.

Lues pannonica quibusdam vocatur, quia in ea primùm increbuiſſe dicitur; aſt febri potius Hungaricæ nomen hoc competit, quæ 1566. Maximiliano II. Roman. Imper. contra Solymannum exercitum ducente, immaniter primo quidem in Hungaria poſtmodum Viennæ & reliqua Europa ſæviit.

§. VIII.

Ne autem in hiſce nimis ſim prolixus propius ad rem accedo & dico: (Definitio) *Petechias eſſe maculas cutis puli-*

licum morſibus ſimiles, à ſanguine ob malignam ebullitionem coagulato productas & ad poros cutaneos effuſas, cum febre, aſt absque pruritu & exulceratione. Petechialem autem febrem dico eſſe febrim malignam, cum maculis in cute utplurimum purpureis.

§. IX.

Ex malignarum cenſu eſſe, nemo jam dubitat, quamvis Pereda teſte Sennerto olim id fecerit, de qua re vid. *tract. de febr. p. m. 539.* Symptomatum vehementia, ſumma ægrorum ſtrages & magna contagii vis ſatis eam videntur demonſtrare. Imo non ſolùm maligna ſed & peſtilens dicenda, accuratè enim loquentibus hæc diſtinguuntur, poteſtque maligna eſſe quæ non ſit peſtilens, quamvis non vice verſâ. Si enim febris exoriatur, quæ plures in eadem regione degentes eodem fere ritu ſimul afficiat, quæ tamen decurſu ſuo vulgares leges obſervet & fere ſimili modo judicetur (niſi quod in aliquibus inſigni cacochymia laborantibus, bubonum aut macularum apparentia, criſi interdum funeſta, & contagio in alios ſerpente malignitatis majoris ſigna prodit) hæc minime peſtilens eſt, ſed, tantum febris maligna dicenda, juxta Williſ. *de febr. c. 19.* Sin ſolito more non judicetur, vires ſine cauſa manifeſta nimis proſternat, contagioſa nimis ſit, ſicuti purpuratæ pleræque, peſtilentialis omnino dicenda.

§. X.

(Subj. Macul.) Exanthemata hæc quamvis teſte Fernelio *4. pathol. c. 3.* interiora viſcera occupare poſſint, æque ac variolæ & morbilli, cutis tamen externa potiſſimum

illa-

illarum ſedes eſt. Erumpunt autem in partibus, per quas inſigniores venæ & arteriæ tranſeunt, & quæ ab aere immunes ſunt, hinc in facie non apparent, niſi maxima adſit materiæ copia, hinc res periculi plena eſt.

§. XI.

(Subj. feb.) De febre ipſa ſi nobis ſermo eſt, cor omnium febrium principalem ſedem primariò hic affici dicimus, niſi enim calor qualiscunque etiam ad cor redundet & exinde in totum corpus, nec Veteres nec moderni pro febre habent, minus autem principaliter ipſam Maſſam ſanguineam, cujus particulæ Sulphureæ ſupra modum incaleſcentes velut incendium concipiunt & venenatæ materiæ vi ad putredinem & plerumque tandem ad coagulationem tendunt.

§. XII.

(Subj. Cauſæ) Iſta materia aut vapor venenatus non ſemper ab aere aut contagio oritur, ſed à morboſo corporis apparatu interdum provenit, & diu ante in corpore latere poteſt tum in ventriculo, tum in epate & aliis viſceribus, donec talem attingat malignitatis gradum & nobiliſſimo membrorum noxam communicet. Ne autem quis miretur, quod dicamus materiam venenatam diu ante in corpore latere poſſe, ipſi oſtendimus tot & tanta venena etiam putrefactoria, quæ ſuapte Natura tam tarda ſunt ut longo temporis decurſu demum virus ſuum emittant, interea in corpore latitant exitialem moram graviſſimis denique ſymptomatibus compenſatura. Noto notius eſt, eò jam de-

deveniſſe curioſiſſimos quosdam in Gallia, ut veneno quaſi momentum imprimere queant & imperare, quo vel poſt biennium & ultra ſuum furorem emittat. Si Galeno & ejus aſſeclis credimus ſanguinem menſtruum, ſemenque corrupta, diu ſæpe latere & tandem venenata fieri, ſicut *Gal. 6. de loc. aff. c. 8.* demonſtrare conatur; quid obſtat quo minus id fiat in materia dicta venenata.

§. XIII.

(Differentiæ) Patet igitur ex antedictis, non unius ejusdemque Naturæ eſſe febres petechiales, dum alia eſt ab aere & Contagio, ab internis cauſis alia; exinde diſtinctio in petechiales Epidemias & Sporadicas oritur; Si enim ab aere, epidemiæ ſunt plerumque ac plures ſimul invadunt, ſin ab internis cauſis & morboſo corporis apparatu, ſporadicæ ſunt & ſolummodo unum aut alterum in toto regionis tractu corripiunt. Illæ plerumque maligniores & magis deleteriæ ſunt hiſce. Utriusque tamen iterum alia differentia eſt, ratione propriæ Naturæ & eſſentiæ. Sicuti enim peſtis à peſte differt, ſic febris petechialis à febri petechiali.

§. XIV.

Ad quem autem cæterarum febrium cenſum hæc noſtra referenda ſit, à variis variè diſputatur. Quidam putant dari petechiales Ephemeras, Synochos, hecticas, &c. Ut verò paucis dicam, ſtatuo ad ſolam continuarum & quidem utplurimùm putridarum claſſem pertinere, nullam enim intermiſſionem concedet veneni malignitas actu jam affligens, quamvis Neucranzius id ſe vidiſſe dicat,

putans tum labem in ignobilibus membris latere, & per intervalla affligere, ſed non video, quomodo cum diſpoſitione venenata, quæ in ſanguine jam gliſcit, poſſit conſiſtere, præſertim dum ad coagulationem tendit : niſi quis dicat, malignitatem tum exiguam eſſe, febrem verò majorem (habet enim tum malignitas tum febris ſuam latitudinem ſuosque intenſionis gradus) Naturamque fortem materiam in uno paroxyſmo aduſtam ſufficienter foras expellere, quietamque manere M. S. donec à novo fermento nova excitetur fermentatio. Petechialem verò ephemeram dari, omninò dubito, nec concedo iſtas maculas, quas Nicol. Maſſa *tr. 1. de febr. peſt.* in tali febre ſe obſervaſſe putat, pro veris petechiis habendas eſſe. Eodem modo cum Fernelio & Salio Diverſo negare mallem dari Hecticas petechiales, quàm id cum Montano, Valleſio & Maſſa ſtatuere niſi quis per ſimilitudinem ita vocare velit ; Sequi verò poſſe Hecticam ejusmodi febres facile conceſſerim.

§. XV.

Ipſæ porro maculæ ſunt vel majores vel minores; copioſæ vel paucæ, idque vel à copia & corruptione materiæ vel Naturæ robore ; omnia enim hæc prædictam quantitatem ita determinare valent, ut nullum certum prognoſticum ab ea deſumere liceat. Aliquando ait Riverius, ſunt ampliſſimæ & partes integras occupant tumque partes rubore infectæ apparent, qui intra paucas horas ſæpe evaneſcit, atque iterum revertitur, quaſi per paroxyſmos: dum febris ſuas patitur exacerbationes, in quibus ſanguis ebulliens ad ſuperficiem corporis exhalationes tenuiores emittit.

§. XVI.

§. XVI.

Ratione coloris variæ ſunt : rubræ ut plurimùm, quia ſanguis purus malignæ hujus putredinis vitium plerumque concipit, adeo ut ad hunc analogiam quandam habere videatur, hinc ſpecioſus ille macularum color, hinc effuſæ hæmorrhagiæ narium, uteri, & quæ ex viſcerum venis prodeunt dyſenteriæ, juxta Neucranzium, qui obſervavit ſanguineæ complexionis homines præ cæteris hoc morbo correptos fuiſſe. Rubræ igitur ſunt, quando particulæ oleoſæ in ſanguine cæteris bene ſunt commixæ. Ubi verò Sulphureæ præpollent, flavæ vel virides videntur, Lividæ verò & nigræ à ſanguine nimis aſſato fæculento & terreſtri oriuntur.

§. XVII.

Purpuræ proximam cauſam ſtatuunt humorem putridum venenatis qualitatibus inſtructum ejusque partem tenuiorem coagulatam dicunt expelli à facultate expultrice; quod ita concipio: Sanguine fermento quodam maligno infecto & nimis in vaſis effervescente, inter deflagrandum particulæ Salinæ volatiles Sulphureis impurioribus implicatæ à reliqua maſſa ſeparantur, atque à fermenti vi ſingulari tandem coagulantur , dum ad extimam cutim protruduntur; Quæ protruſio partim à Naturæ robore, cauſam morbificam ſubigentis, partim à malignitate materiæ Naturam irritantis, aut ut duobus verbis innuam Criticè vel Symptomaticè expelluntur. Illæ quidem apparent cum ſignis concoctionis die 7. aut 9. ſuntque potiùs

vitæ quàm mortis præcones, præcipuè ſi vires conſtent, reſpiratio ſalva, nec febris adeo vehemens ſit. Voco hanc expulſionem Criticam, non quidem ſimpliciter, ſed quia ἀναλόγως huc poteſt referri. Hæ vero purè ſymptomaticæ in principio ſtatim erumpunt & magnum metum incutiunt; indicio enim ſunt, venenum ſe ſtatim explicare, & coagulationem inducere, quæ coagulatio non fit absque putredine præcedente.

§. XVIII.

Per putredinem autem nihil aliud intelligo quàm diſſolutionem Maſſæ ſanguineæ, ita ut particulæ à ſe invicem ſecedant cum Spirituum vitalium deperditione. Veteres quidem putredinem & corruptionem ſanguinis â veneno nobis imperceptibilem ſtatuunt, & ratione modi & ratione cauſæ, putantque omnia venena occultâ ſibique ſpecifica qualitate agere; hinc aliam eſſe corruptionem in variolis & morbillis, aliam in peſte, aliam in morſu canis rabidi &c. Imò videtur ſæpe venenatum miaſma certam corporis partem peculiariter reſpicere, v. gr. quando in febri epidemia quadam plerisque angina, aut pleuritis, aut dyſenteria, aut aliud grave Symptoma inducitur, ubi ſemina contagioſa tanquam ſpecifica quadam deſignatione ſemper eosdem fructus proferunt.

§. XIX.

Quid hac de re ſtatuendum ſit, mearum quidem non eſt virium decernere, cum negari nequeat, modum, quo in ejusmodi affectibus ſanguis corrumpitur, non ſemper eſſe notum. Puto tamen multa occultis qualitatibus attri-

tribui, quæ ex manifeſtis ſæpiſſimè poſſent explicari. Pleræque malignarum febrium fermento quodam coagulante pollent, imo peſtis ipſa aliter non agit, quàm per ſanguinis & ſpirituum ſubitam coagulationem atque putredinem. Hinc Simon Paul. in digr. de febr. mal. affirmat, ſed in venis malignè ægrotantium ſanguinem ſæpe omnino concretum reperiiſſe. Interdum etiam ad modum lactis ſanguis ceu per coagulum coire poteſt. Dicimus igitur effloreſcentias purpureas eſſe ſobolem coagulati ſanguinis ſubtilioris; Coagulatio unde? à fermento maligno ſanguini extrinſecus advecto, aut intus nato, non tantum bellum inteſtinum in M. S. movente, augendo motum ejus fermentativum, ſed præterea, vi præcipitante & coagulante prædito, uti jam dictum. Maſſæ particulas ſubtiliores hic peculiariter affici, patet exinde, quia & citò fiunt & citò evaneſcunt petechiæ ſuntque ſine omni extuberantia pruritu & ulcere, qua re moti quidam cauſam proximam vaporoſam ſtatuunt materiam, ſed res eodem recidit, ſive vaporoſam materiam, ſive partes ſubtiliores ſanguinis ſtatuas. Cur autem ad ſuppurationem non tendunt? Ratio hæc esſe videtur, quia fermentum malignum participat de natura ſalis alcalini. Pus autem ab acido proficiſci dicitur.

§. XX.

Si ab aere & contagio non oriatur purpura, ſed ab interino humorum apparatu, hi in corpore noſtro latentes, antequam actu tam malignum vitium contrahant, antecedentem cauſam conſtituunt. An vero & quomodo talis humor in corpore generari & tam diu in corpore la-

tere poſſit paucis ſupra innui qui iis contentus non eſt, adeat Sennert. *in Inſtit. l. 2. p. 2. cap. 12.* Zacut. *libr. 1. med. princ. hiſt. 52. dub. 28.* Neucranz. *de purpura cap. 8.* Omnium ſententias huc transſcribere nec tempus nec inſtituti mei ratio permittit. De contagio verò hic multa posſent adduci, ſed rem paucis complectar. Notum eſt, unumquodque corpus tum in ſtatu naturali tum præternaturali maximam halituum copiam emittere per poros cutaneos, de qua re Sanctorius integrum conſcripſit tractatum. Mediantibus hiſce effluviis mirâ canes pollent ad indagandum ſagacitate, niſi quis cum Corn. Conſ. *progymn. 1. p. m. 73.* ad peculiarem quendam eorum ſenſum nobis incognitum eandem referendam putet. Si igitur Maſſa ſanguinea, tum quoad motum localem tum fermentativum rite ſe habeat, effluvia illa etiam naturaliter ſe habebunt, nec ullam noxam cauſabuntur; Si verò ſemina maligna in ſanguine lateant, paulatim totam maſſam inficientia, illæ exhalationes etiam in minima copia aliis corporibus communicata, eundem ibi excitant tumultum ac in corpore, è quo exierant. Afficiuntque utplurimum inſenſibiliter; interdum tamen odor quidam fracidus, nares ſtimulans obſervatur. Porrò iſta communicatio fit aut mediatè aut immediatè. Mediatè quidem per aerem, immediatè per contactum corporeum, ut ſi quis veſtimentis ejusmodi malignis ſeminibus refertis ſe veſtiat, aut ægri corpus immediatè tangat. Hinc ſæpe ratio ſymptomatum deducenda videtur, ſi in illis magna diverſitas appareat. Si enim per aerem communicatur contagium, potiùs id fit per inſpirationem, quàm per transſpirationem,

nem, hinc cor & ventriculus & citiùs & graviùs afficiuntur, illud quidem per aerem attractum à pulmonibus, hic autem à vitiata ſaliva. Apparent tunc ſigna ventriculi maximè affecti, dum fermentum malignum cum ſaliva advectum ventriculi proprium ſtatim deſtruit ejusque actiones pervertit.

§. XXI.

De Chymicorum fundamentis præter ſpiritus Salino Sulphureos arſenicalia & auri pigmentalia ſemina coagulatos fructus proferentia accuſantium, hic non ero ſolicitus, multò minùs de Carteſii particulis improportionatis aut Tachenianorum acido & alcali aliorumve opinionibus facile permittens ut ſuo quisque abundet ſenſu.

§. XXII.

Inter remotas cauſas Temperamentum occurrit, cujus nullum genus exemtum hîc eſt, imo quo ſalubrius, eò magis huic morbo obnoxium eſt: Dictum enim fuit ſupra, ſanguinem puriorem malignæ hujus putredinis vitium plerumque concipere. Hinc videmus ſolâ ſanguinei humoris prava corruptione petechias ſporadicas quotannis ferè, præcipuè circa autumnum hinc inde enaſci, & juniores utplurimum invadere; hinc communis fama fert in tractu Eiderſtadienſi plurimam mortalium partem in flore juventutis petechiis interire. An non commune dicterium maximè hic locum habet, quo quid ortu ſuo præſtantius, eo facilius & deterius corrumpitur, quod etiam videmus in ovis, lacte &c.

§.XXIII.

§. XXIII.

Inter procatarcticas aeri primus debetur locus, per quem & graviſſimæ & frequentiſſimæ febres petechiales fiunt, & ſi ullibi certè hîc locum habet τὸ θεῖον Hippocraticum aeris ſcil. ambientis contagium vel per inſpirationem communicatum. Qua ratione verò hic concurrat, in dubio eſt, cum ipſe in ſe & ſua Natura & omnis corruptionis expers ſit. Paracelſiſtæ, & ſpeciatim Severinus Id. Med. *c. 12. p. mihi 145.* Seminibus certis & proprietatibus omnia adſcribit, dicens: *Impreſſiones & fructus cœleſtes, non calefactione, humectatione, exſiccatione, refrigeratione morborum cauſæ fiunt, ſed quia proprietates & tincturas trium principiorum introducunt Sulphureas, Mercuriales, alumnioſas, acetoſas, urticoſas mannæ poteſtatibus inſignitas, lactucoſas, papaverinas &c. caliditates, ſiccitates, humiditates, frigiditates, tanquam externæ ſignaturæ concurrunt & poteſtatum proprietatum ac tincturarum comites ſunt & umbræ.* In ſpecie e. g. auſtrinam temporis anni conſtitutionem ait continere proprietates Sulphureas, Mercuriales, interdum arſenicales, auri pigmentales, & prout ejusmodi tincturæ leviores aut graviores fuerint, eò leviora vel graviora oriri ſymptomata, ubi non parum conferat, ſi confluentiam & hoſpitalem locorum ſocietatem invenerint, vel impotentiam balſami innati & peregrinis impresſionibus jam imbuti.

§. XXIV.

Hæc non omnino rejicienda ſunt, nam nec Medici dogmatici qualitatibus primis omnia adſcribunt, ſtatuunt enim

enim Aerem vitioſum fieri triplici ratione. 1. Si ſalubribus ventis non difflетur. 2. Si putrium ac fœtidarum exhalationum inquinamēto polluatur, quod è variis locis exſurgere poteſt, ſtagnis, lacubus, paludibus, ſtrage cadaverum, fodinis &c. & ſic utique abundare poteſt effluviis arſenicalibus, auripigmentalibus &c. quæ tamen non ſunt ſemina aſtrorum ſed exhalationes terreſtres, metallicæ &c. Nolim tamen negare omnem malignum Syderum influxum præter aeris mutationem (quâ morbus cauſatur) occultâ quadam vi absque qualitatum primarum exceſſu malignitatem ſæpe generantem, de qua re prolixè diſſerentem Riverium vid. *l. 17. cap 1. prax. 3.* Dicunt aerem vitioſum fieri ſi primæ qualitates excedant, quas Sennert. *Conſenſ. & Diſſenſ. c. 8.* non immeritò validiſſimas eſſe ait. Si igitur magna contingat temporis mutatio excedentibus primis qualitatibus, atque diutiùs duret, aer facilè talem labem contrahere poteſt, quæ purpuræ portas aperiat, præſertim humidus tanquam genitor putredinis.

§. XXV.

Pravus victus quod omnis generis morbis foris patentes reddat nemo ſanè negaverit. Sic ſecale, triticum, hordeum & aliæ fruges vel ex prava anni conſtitutione corrupti, vel diutius aſſervati ut qualitatem quandam putredinoſam acquirant, ut in obſidionibus ſæpe contingit ratione graduum corruptionis & temperamentorum mox petechias, mox alias malignas imo ipſam peſtem generant. Fructus quoque fugaces ad cruditates humoresque putridos generandos etiam multum poſſunt contribuere.

§. XXVI.

Motus & nimius & deficiens petechiarum cauſa eſſe poteſt ; hîc enim calor non eventilatus, effluvia retinentur hinc impuritates paulatim cumulantur ; Illîc humores vitioſi in corpore latentes, ſæpe in actum deducuntur.

§. XXVII.

Idem dicendum de ſomno & vigiliis nam juxta 2. aph. 3. ſi modum exceſſerint malum.

§. XXVIII.

Evidentior eſt excernendorum retentio & retinendorum excretio, quorum alterum cruditates auget, alterum vires exhaurit & corpus maximè imbecille reddit.

§. XXIX.

Animi affectus immoderati, quomodo corpus exagitent, notiſſimum eſt. Præ ceteris tamen notandus venit metus aut timor, qui ſolus graſſante præſertim febri ad contagium communicandum ſufficit. Paracelſus hic omnem Vim Phantaſiæ adſcribit, & putat hanc efficacius ipſo aere infecto in nos operari. Sed inſufficiens eſt iſta ſententia, nullam enim phantaſia in hiſce determinatam actionem habet, hinc dicamus metum iſtud cauſari, quatenus ſpiritus introrſum revocat & vires adeò frangit ut poſtmodum veneno reſiſtere nequeant. Sæpe fit ut ſemina jam intus abſcondita ſint, ſed ob vigorem ſpirituum non potuerint in actum deduci quod demum contingit viribus per metum exhauſtis.

§. XXX.

§. XXX.

Cauſarum denique agmen concludunt mediatæ remotiores præter naturales, ſuntque pleuritis, angina, perinpevmonia aliarumque partium inflammationes malignæ, quæ ſæpe petechias præcedunt, traducta ea parte affecta ad totum corpus maligna qualitate. Interdum febril. intemperiei à cauſa ſua etiamſi non maligna inductæ, malignitatis ſemina adveniunt, etenim teſte Williſio *de febr. c. 19. crebrâ obſervatione conſtat, tempore quo febris epidemia graſſatur, alias quocunque modo ortas in ipſam migrare.*

§. XXXI.

Venio ad dignotionem quæ ſicuti in cæteris malignis ita & hic admodum incerta & fallax eſt, præſertim ab initio, adeo ut nullum pathognomonicum ſignum adduci queat. Fatentur enim Medici etiam Argo occulatiores ſe ab inſidioſiſſimo hoc hoſte ſæpiſſimè deceptos eſſe. In principio enim, uti dictum ſæpe omnia ſecura videntur, pulſus bonus Urina ſanorum ſimilis, ſupervenientibus paulo poſt clariſſimis malignitatis ſignis, hoſte aperto Marte agente. Nec ſemper eadem adſunt ſigna, alii enim aliis vexantur ſymptomatibus.

§.XXXII.

Unde verò tanta ſymptomatum diverſitas ſit non immeritò quæritur? Chymici ad qualitates ſuas jam arſenicales, jam auripigmentales confugiunt, putantes eas omnes ejusmodi affectionem ſpecificè determinare, & negari nequit cuilibet ſuum virus ſpecificum eſſe. Cum

enim

enim illa deleteria veneni qualitas non ſemper eadem ſit, ſed interdum peſti maximè ſimilis, & omninò contagioſa, interdum metus perniciei & contagii abſit, ſatis apparet ſpecificâ quadam ratione petechias à petechiis differre, quas qualitates ſi quis cum Spagyricis Antimoniales &c. nominare velit, cum eo non litigabimus. Major tamen diverſitatis ratio à cujuslibet temperamento & viribus deſumenda, ut & â loco ubi materia corruptionis & putredinis initium ſumit Itidem à contagio mediatè vel immediatè communicato. vid. *ſupra* §. 21.

§. XXXIII.

Si igitur ullum malignitatis ſignum appareat, ſuſpecta omnia habeantur ne nobis imponat febris, uti monet Sennert. de febr. Malignitatis autem indicium eſt, ſi præter febris morem ſymptomata ſint vehementia utpote:

1. Subita & inexpectata virium dejectio, non tam à calore ingenti Spiritus vitales ſubitò diſſipante, quàm à veneno cordi & Spiritibus infeſto orta.

2. Pulſus debilis & inæqualis ob cauſas prædictas, frequens præterea, ut quicquid valori decedit, celeritate compenſetur. Quò major malignitas eò minor & frequentior pulſus.

3. Febris utplurimum mitior ab initio, brevi tamen temporis tractu accenſis particulis ſulphureis magnum interdum ſanguinis incendium ſequitur.

4. Inquietudo & anxietas quàm fieri puto à particulis ſanguinis coagulati dum in cordis ſinus deferuntur, ibique ſtagnant adeoque Syncopen & lipothymias comites ſæpe habent.

5. Tum

5. Tum verò certiſſimum ſignum habemus cum ejusmodi particulæ coagulatæ ad extimam cutim protruſæ, ibidem ſub forma morſuum pulicum apparent.

6. Si hæc lues ſpiritus animales quoque inficit, non mirum eſt ſi exinde magnæ anomaliæ ſequantur, ut ſopores, artuum tremores, deliria, motus convulſivi &c.

7. De reliquis ſymptomatibus benignioribus febribus communibus nihil dicam, v. gr. de nauſea, vomitu, ſiti inexplebili, lingua ſicca, aſpera nigra, &c. partim ab humoribus acribus , partim à fuliginibus calidis & ſiccis orientibus.

8. Ante omnia attendendum an ejusmodi febres graſſentur, tuncque contagii metus ſignum non ultimum præbet ; & notatum jam fuit ex Williſio , ſi febris epidemia graſſetur , aliàs quocunque modo ortas in ipſam migrare. In prædicto tractu Eiderſtadienſi , ſi petechiæ graſſentur, puerperæ pleræ, quæ malè affectæ, iisdem corripiuntur.

§. XXXIV.

Signis diſtinctivis multis non eſt opus, addam tamen quædam. A morſibus pulicum diſtinguuntur , quia nullum morſus veſtigium apparet ; ab aliis maculis ex. gr. ſcorbuticis, lentigine &c. diſtingvuntur figurâ, magnitudine, febri.

§.XXXV.

Ratione prognoſeos tota ſpes in viribus conſiſtit, nullum enim ab aliis certum indicium deſumere licet. Sic maculæ copioſæ æquè malæ ſunt ac paucæ , illæ materiæ

copiam ſignificant, hæ ſæpiſſimè debilitatem Naturæ. Sic æquè pravum eſt, ſi citò appareant quàm ſi tardius ; hoc enim ſi fit deliteſcunt in corpore , alioque materia viam affectat ad caput, ad cor &c. juxta Sennertum, aut Natura adeo imbecillis eſt ut expulſionem moliri nequeat. Illud ſi fit, vehementiam malignitatis & copiam materiæ manifeſtè arguit. Quæ tamen ſeptimo die erumpunt pro Semicriticis adeoque bonis habentur, præſentibus aliis ſignis bonis. Quoad colorem rubræ pro tutiſſimis habentur, citrinæ vel cineritiæ pro malis, lividæ, puniceæ, virides, nigræ pro peſſimis , ut & ſi eodem tempore verſicolores exiſtant uti notat Jonſton. *l. 2. tit. 7. c. 2. art. 3. p. 3.*

Ut breve dicam, Effatum Senis Coi 2. aph. 19. hic maximè locum habet: *Morborum ſc. acutorum (multo potius eorum qui malignitatem conjunctam habent) non omnino ſunt certæ mortis & ſalutis prædictiones.*

§. XXXVI.

In Curatione duplicem reſpectum febris nempe & malignitatis omnes Medici urgent. In malignitate iterum conſiderandum an ab aere & contagio ſit, an à pravo humorum apparatu ; Si illud, ſtatim ad alexipharmaca & ſudorifera confugiendum eſſe monet Sennertus. Quia verò contagium non eodem modo ſeſe multiplicat uti ſupra §. 21. dictum , hinc regulæ huic exceptionem adjungendam putarem , nempe ſi mediante aere communicatur, vomitoria ſudoriferis præmittenda eſſe, rationem vide loc. cit. Ut verò ordine procedam ex triplici præſidiorum fonte Chirurgico nempe Pharmacentico & diætetico

pro

pro viribus exponam quomodo & quibus indicationibus ſatisfaciendum ſit.

§.XXXVII.

In fonte Chirurgico occurrit 1. Venæ Sectio, quæ ratione febris ſuaderi poſſet, niſi malignitas contrarium indicaret. A phlebotomia nihilominus inchoat Riverius, etiam prævalente malignâ & venenatâ qualitate ; in qua tamen minori copia mittendum dicit, Sin febris major ſit malignitate, ſanguinem non ſolùm copiosè mittendum putat, ſed iterandam Venæ Sectionem. Quod quidem in Gallia facile quis imitari poſſet, noſtri verò Germani talem ſanguinis profuſionem non ſuſtinent. Si quis tamen deperditione hujus vitæ theſauri delectetur , is ante 4. diem ſecet venam, poſtea enim nequaquam id faciendum plurimi ſuadent Practici. Memini quidem cum Frfordiæ ſtudiorum gratia commorarer Medicum quendam feliciſſimum virgini cuidam maculis jam abunde apparentibus venæ ſectionem ſvaſiſſe, quâ celebratâ, ſubitò omnes disparuere maculæ ægraque ſanitati ſine aliorum uſu ex templo fuit reſtituta. Poſteà verò didici apparere aliquando in aliis affectibus citra febrem malignam maculas , petechiis ſimiles, ſed à diverſiſſima cauſa productas, à ſanguinis ſcilicet nimia tenuitate ; dum ille à calore agitatur extra capillares venas in cutim effunditur ibique diverſos colores aſſumit. Prædictæ virgini id contigiſſe puto, quis enim unica hac falce & malignitatem & febrem amputatam fuiſſe crederet.

§.XXXVIII.

Non poſſum quin monitum Williſii hîc in medium

pro-

proferam qui experientiam hîc potiſſimam medendi rationem ſuppeditare ait : cum enim hæ febres (ſunt ejus verba) primo graſſantur ſinguli ferè ſingula tentant remedia & ex eorum ſucceſſibus unà collatis facilè ediſcitur quali demum methodo innitendum erit donec ultimò crebro tentamine ſeu transeuntium veſtigiis via quaſi regia & lata ad hujusmodi affectuum rationem teritur , variisque obſervationibus monitisque munita. Ad hanc Williſii legem ſi Venæ Sectio multis prodeſſet, nec ego ab ea abhorrerem, aliàs ſudoriferis & Alexipharmacis primum locum relicturus. Ne cui abſona videatur prædicta ſententia, ille conſideret, quod jam dictum eſt, non omnes febres petechiales ejusdem Naturæ eſſe, ſed inſigniter inter ſe differre. *Quare nec iisdem ſemper curari volet remediis, ac futuris, ſi quæ Deo volente erunt, ſeculis morbi cæci & maligni naſcentur, petechiis inſignes, qui medentium ingenia exercere ac imperitorum credulitatem apprimè ludere poſſint; uti loquitur Neucranz. de purp. c. 10.*

§.XXXIX.

Poſt Venæ Sectionem revulſiones vulgo dicta ſuadent per cucurbitulas, ut malignitas illa ad peripheriam & partes remotiores retrahatur. Poſſunt eæ ſcapulis & dorſo, brachiis & pedibus applicari. Zac. Luſit. Obſ. 13. l. 5. prax. adm. ſcarificatas propè inguina & axillas admotas commendat. Si malignitas magna ſit, ſcarificationem rejiciunt, aut leviſſimam duntaxat permittunt. Quidam etiam ad veſicatoria deveniunt ob prædictam cauſam ut & frictiones. Quæ omnia tamen apud nos raro in uſu ſunt.

§. XL.

In fonte pharmaceutico occurrunt; Purgantia, quæ ab omnibus ferè rejiciuntur, ob metum retroceſſionis & fluxus colliquativi mortis plerumque in hiſce febribus prodromi. Aut ſubſiſtendum fuerit in laxantibus & lenitivis. Ego, ſi nauſea & oris amaritudo mihi redundantiam humorum pravorum in ventriculo indicarent ſine metu ſequens aut ſimilia præſcriberem:

Recip. decoct. Tamarind. unc. tres, dum adhuc calet inf. rhab. drachm. ſemis. Santal. citrin. Scrupul. j. ſtent per noctem manè exprim. add. mann. cum aceto irror. Unc. ſemis. Syr. de roſ. ſicc. drachm. vj. M. f. hauſtus.

Vel Recip. Criſtall. Tartari drachm. ſemis, rhab. elect. Scrup. j. Nitri Antimon. Scrupul. ſemis M. f. p. unica vice ſumendus.

Sin prædicta ſymptomata abeſſent, alvusq; occluſa urgeret Clyſteribus illi ſatisfacerem. eg.

Recip. decoct. flor. & fruct. unc. viii. adde ol. rut. viol. à unc. ſemis, Elect. lenit. unc. j. Nitricum Antimonio fixat, drachm. ſem. vitell ov. num. j. M. f. Clyſter.

§. XLI.

Vomitoria Frider. Hoffmannus in meth. l. 1. c. 9. Si maligni humores in ventriculo ſtabulentur, ſtatim ab initio adhibita, antequam totam maſſam venenato inficiant fermento, ſumme proficua eſſe ait. Hartm. quoque in praxi Chym. exſertis verbis dicit in febribus malignis curan-

D dis

dis non poſſe feliciorem modum inveniri, quàm qui à vomitione incipit. Inter ea autem excellunt. Oxyſacch. emet. A. Salæ Syrup. emet. ZW. Tartarus emet. Mynſ.

Recip. Aq. card. ben. unciam unam cum ſemiſſ. Oxyſacch. emet. A Salæ drachm. vj. D. S. Brechtrăncklein auff einmahl.

Recip. Aq. raph. unc. ij. Syr. emet. drachm. v. M. D.

Recip. Tartari emet. Mynſ. gr. iij. D.

§. XLII.

Diaphoretica & ſudorifera tum in omnibus febribus exceptis inflammationibus internis, tum præcipuè hic maximè appropriata ſunt remedia, ſine quibus rarò febris aliqua curatur, ſine recidivæ metu.

§. XLIII.

Sudorifera alexi pharmacis miſcenda, & mox in principio antequam putredo invaleſcat, danda eſſe monet Sennert. Videturque Natura ipſa monſtrare viam, dum ſpontaneo motu ad extima corporis materiam coagulatam exterminat aſt juxta aph. 21. ſ. 1. *quæ ducenda ſunt, eò ducenda quò maximè Natura viam affectat per loca lege Naturæ commoda.* Interea excellunt: pulv. Cæſ. rub. Bezoard. Sennert. mixtura ſ. Spir. & Sal. vol. C. C. confect. de hyac. Spec. liberant ſem. card. ben. citri, C. C. phil. Antimon. diaph. &c.

§. XLIV.

Si calor febrilis magnus eſt nimis fortia non danda, ne major excitetur ebullitio. Emulſio Cratonis à multis magni æſtimatur. Recip.

Rec. Semin. Card. ben. drachm. j ſem. citri. drachm. ſem. Napi drachm. j. aq. card. ben. unc. iijſs. f. l. a. Emulſ. adde Syr. acet. citri unc. ſs. M. vel loco Syrupi ſumi poſſunt rotul. man. Chr. perlat.

Recip. C. C. ſine △ dr. j. bol. armen. terræ ſigill. an. dr. ſem. Antimonii diaph. Scrup. j. M. f. pulvis **auff etliche mahl.**

Recip. pulvis Bezoart. Sennert ſpec. de Hyacinth. an. Scrup. unum Elæoſacch. citri Scrup. ſem. M. **auff zweymahl.**

Recip. pulv, pannon. r. drachm. ſem. lap. Bez. orient. Antimonii diaph. an. Scrupul. ſem. M. **auff zweymahl.**

Si malignitas febre major ſit: Recip. aq. theriac. unc. j. galeg. Card. ben. an. unc. iſs. elect. diaſcord. drachm. j. Syrup. è cortic. citri unc. ſs. M.

Tinctura itidem bez. bez. minerale, Martiale, Solare troch. de viper. &c. ex quibus plures formulæ concinnari poſſunt, quibus hic non opus, in cathedrâ enim morbus hic curatu non eſt difficilis.

§. XLV.

Bis in die ſudandum eſt manè & veſperi, modo id vires permittant; continuandus ſudor 1, 2. horas. Peractâ ſudatione æger bene abſtergendus, linteamina mutanda. Inter ſudandum linteis & aliis integumentis ne cumuletur nimis, quibusdam enim mortem acceleraſſe legitur.

§. XLVI.

Poſt ſudationem Roborantia danda vg. Confect. de hyac. Alk. ut & pro ſiti reſtinguenda Julepi ſimul refrigerantes. Præ omnibus autem toto curationis tempore virium ratio habenda eſt.

Recip. Aquæ borag. bugl. an. unc. iij. cinnam. cydon. unc. unam, Spir. roſ. Scrup. ſs. Syr. de rub. id. unc. ſs. M.

Recip. decoct. hord. cum C. C. libram jſs. Syr. flor. tunic. de ſucco ceraſ. nigr. an. unc. ſs. Spiritus vitrioli phil. pro grato acore.

Recip. conſ. acetoſell. pulp. citri an. unc. j. Spec. de hyac. drachm. j. marg. præp. Scrup. j. Spir. roſ. Scrup. j. M. cum Syr. flor. tun. f. l. a Electuarium,

§. XLVII.

Externa multifariam hic poſſunt adhiberi. Dum pulſui & cordi epithemata applicantur ex aq. carſ. meliſſ. aq. & Aceto roſ. Bezoard. addit. p. confort. fruct. rub. id. &c. ad eruptionem macularum promovendam ol. camom. amygd. amar. ſcorp. addito tantillo Nitri, quibus corpus calidè inungendum, Prædicta itidem epithemata tepida applicentur, ne à frigore retrocedant maculæ.

§. XLIIX.

Symptomatibus, quantum poſſibile, occurrendum. Vigiliis & Dolori capitis emulſ. ex ſem. 4. frig. pap. nucl. per ſic. Aqua roſ. nymph. vel oxyrrhod. ex ol. & Aceto

roſ.

roſ. & p. lignirhod. fiant pediluvia ex herb. frig. fol. *vit* malv. lact. ſalic. hyoſc. cap. papav. &c. pedibus Sale & Aceto mundatis radices raphani minutim inciſæ alligentur & ſubinde renoventur. Sopor interdum nimius eſt, veneno ſpiritus animales Sulphure quodam narcotico inficiente: Ubi Clyſter. acres, ligaturæ dolorif. commendantur, plantis pedum ferm. acerrimum, cum ſapon. ven. ruta aceto & ſale ſupponatur. Errhina, Sternutatoria leviora, Acetum rutac. naribus admotum &c.

Linguæ ſiccitati & nigredini Aqua ſemperv. Roſ. prun. rob. mor. Nuc. lap. prunell. &c. conſulimus.

Reliquorum ſymptomatum cura ex ſuo loco petenda, cur enim totam totam ferè Medicinam practicam hic adumbrarem quod neceſſariò fieri deberet, ſi omnium ſymptomatum hîc occurrentium curam proponerem. Alvi tamen fluxus facienda eſt mentio, hic enim exercitatiſſima etiam ingenia maximè exercet, dum in dubio res eſt, an coerceri debeat nec ne. Si enim non coërceatur, vires dejicit, ſin coerceatur materia venenata non excernitur. Monent hîc practici colliquativum ſeu vehementem neceſſariò ſiſtendum eſſe theriaca, laud. opiato, ſudoriferis adſtring. v. g. bolo &c. moderatum verò tolerandum & Clyſteribus quodammodo moderandum.

§. XLIX.

Supereſt fons diæteticus: In quo ratione aëris Æger in loco mediocriter calido, & à frigidi aëris afflatu munito detinendus, cavendum enim ne retrocedant petechiæ, quod facilè fieri poſſe quotidiè experimur; Hiſce retropulſis

pulſis

pulſis materia maligna coagulata ad partem nobiliorem ruit, febrim quoque auget, ſi enim pori aperti non ſunt, effluvia aduſta etiam foras non evaporant, hinc magis magisque ſanguis effervescit febrisque accenditur.

Ratione alimentorum primis diebus danda ptiſana hordeacia, juſcula carnium, poſtea carnes vitulin. pullorum, capon &c. concedi poſſunt. cibi condiendi ſucco citri, pulveres confortantes admiſcendi, ſi alvus obſtructa ſit pruna dulcia cum paſſulis cocta & eorum brodium, ſi nimis laxa amygd. emulſiones commendarem. Pro potu ordinario ſit cereviſia tenuis aut ex decoct. hord. cum C. C. paretur Julepus. A vino abſtinendum. Quanquam in acutiſſimis febribus eo quidam utantur, Hippocr. in febre ardente 2. de morb. f. 61. dari jubet vinoſum album. Si quis vino aſſuetus admodum flagitaret, ego quidem ſub pœna capitis non prohiberem.

Somnus ratione ſymptomatum modo provocandus modo impediendus. In augmento tamen ſatius eſt plus ſolito vigilare. De motu nil habeo quod dicam, cum ægro ſatis interdictus ſit. De excrementis jam fui ſolicitus. Quod ad animi pathemata, nil melius eſt, quam bono animo eſſe ægrum & omnem metum abigere. Timor enim quid valeat, ſupra dictum.

Nihil itaque ſupereſt quàm ut Deo T. O.M. maximas agam gratias, lectoremque B. adhorter, ſi quæ minùs commodè minusque congruè dicta ſunt, ea partim humanæ fragilitati ad lapſus pronæ, partim meæ tenuitati, cujus probè mihi conſcius ſum, maximè autem feſtinationi adſcribat; Officii enim ſpartam vix pauculos dies ad hanc

diſce-

diſceptationem exarandam mihi conceſſiſſe ii norunt qui vitæ meæ conditionem perſpectam habent.

COROLLARIA.

I.

Qualitates Fernelio aut ipſismet veteribus occultæ habitæ non dantur.

II.

Quamvis præfracti animi videantur eſſe, qui negant circularem ſanguinis fluxum, argumenta tamen Harvejana ejusdem roboris non ſunt, ut refutari nequeant.

III.

III.

Idem in homine eſt principium vitæ ac mortis.

IV.

Somnus meridianus rejici nequit.

V.

Vini uſus in omnibus morbis, imò in ipſis febribus admitti poteſt.

VI.

Ira ſæpisſimè remedio eſt.

FINIS.